

MARXISTICKO-LENINSKÁ FILOZOFIA A VEDECKÉ CHÁPANIE SVETA

(K XVI. svetovému filozofickému kongrasu v Düsseldorfe)

V dňoch 28. augusta—2. septembra 1978 sa konal v Düsseldorfe (NSR) XVI. svetový filozofický kongres na tému: *Filozofia a chápanie sveta v moderných vedách*. Išlo v nej o vzťah filozofie a konkrétnych vedeckých predstáv o svete, o to, akú úlohu a funkciu plní filozofia v systéme svetonázoru. Kongres sa stal významnou udalosťou vo svetovej i našej filozofii a podnietil v rámci prípravy i priebehu zvýšenú filozofickú aktivitu. Táto aktivita bude iste pokračovať aj po kongrese pri vyhodnocovaní kongresových vystúpení a materiálov a pri domýšľaní nastolených otázok a problémov.

Možno povedať, že konanie kongresu je víťazstvom idey filozofického dialógu medzi rozličnými filozofickými školami, smermi a prúdmi, no najmä medzi predstaviteľmi marxisticko-leninskej a súčasnej buržoáznej filozofie, ktorá z hľadiska teoreticko-metodologických a svetonázorových východísk predstavuje širokú a pestrú paletu, zjednocovanú antimarxistickou a antisocialistickou ideologicko-politickou platformou. Najmä po predošlom XV. svetovom filozofickom kongrese, na ktorom jednoznačne dominovali marxisticko-leninské stanoviská a názory, sa aj vo vedení FISP ozývali hlasy, či sa má takéto mohutné podujatie konať a či splní funkciu vecného filozofického dialógu. Uvažovalo sa o tom, či by sa kongresy nemali nahradiť menšími sympóziami a teoretickými seminármi k jednotlivým špeciálnym problémom za účasti užšieho okruhu špecialistov. Zvíťazila však idea širokého stretnutia a dialógu na celom filozofickom fronte. A skutočne, kongres práve takýmto stretnutím a dialógom bol. Zdôraznil to v záverečnom kongresovom prejave aj A. Diemer, keď povedal, že namiesto prednáškového monológu „vystúpil dialóg a kritická diskusia“. Treba povedať, že to bol dialóg tolerantný, vecný, s akademickou dôstojnosťou, bez rušivých momentov a vážnejších pokusov zneužiť ho na vytĺkanie antikomunistického kapitálu. Stretli sa v ňom najmä sily marxizmu-leninizmu s predstaviteľmi rozličných buržoázných koncepcií pri riešení nielen filozofických problémov, ale aj živých problémov života a praxe súčasnej spoločnosti a človeka. Prejavili sa tu rozličné teoreticko-metodologické a svetonázorové východiská, rozmanité sociálno-ideologické prístupy a najrozličnejšie závery a návrhy. Získal sa prehľad o hlavných školách, prúdoch a smeroch v súčasnom svetovom filozofickom fronte, o hlavných bojových poliach, o základných problémoch sporu, o hlavných bojových kádroch, formách a prostriedkoch boja. V tomto dialógu sa potvrdil rast vplyvu marxisticko-leninskej filozofie a jej prevaha pri koncepcno-systémovom vedeckom riešení nastolených otázok a problémov. Nie náhodou sa marxisticko-leninská filozofia aj na tomto kongrese osvedčila ako najvýznamnejšia a najpríťažlivejšia ideová sila a Marx sa stal nepopierateľne hlavnou postavou. Slová Marx a marxizmus sa vari najviac skloňovali vo vystúpeniach nielen marxistov, ale aj ich ideových protivníkov. Explicitnú podobu mal tento aspekt takmer vo všetkých kongresových vystúpeniach vrátane úvodného

príhovoru prezidenta NSR Scheela a záverečného prejavu novozvoleného predsedu FISP-u A. Diemera. U jedných delegátov to bolo podmienené skutočným záujmom a nefalšovaným entuziazmom, u druhých predstieraným záujmom alebo kritikou, spojenou so skrývaným alebo neskrývaným hnevom. Toto bola dominujúca črta XVI. svetového filozofického kongresu.

Kongres ukázal, že bez Marxa a marxizmu sa skutočne nemôžu úspešne riešiť žiadne veľké problémy ani súčasnej epochy, že cesta k pravde nevedie ani dnes vedľa alebo dokonca proti smeru cesty, ktorú 'vytýčil a po ktorej kráčať Marx, ale len touto cestou. Pre nás marxistov je toto neprekvapujúce konštatovanie povzbudzujúce, ale aj záväzné. Samo miesto konania kongresu v düsseldorfských veľtržných halách, doslova na brehu starého Rýna, v rodisku veľkého Marxovho priateľa H. Heineho akoby podnecovalo spomínaný príklon účastníkov kongresu k Marxovi a marxizmu, akoby tento príklon symbolizoval spomienky na Marxovo pôsobenie v tomto kraji, kde ako mladý redaktor Rýnskych novín robil prvé kroky k odhaľovaniu, nastoľovaniu a riešeniu pálčivých problémov života a praxe reálneho človeka a spoločnosti, kde robil prvé kroky ku konštituovaniu filozofie skutočného života a revolučnej praxe. Preto bol aj prezident Scheel nútený povedať, že on sám „mal v priebehu tridsaťročnej politickej činnosti takmer denne čo robiť s Karlom Marxom“ a to preto, že „Marxove myšlienky určujú život miliárd ľudí — a to nielen v socialistických krajinách“. Na otázku „čo vlastne pomohlo Marxovi k takému svetovému vplyvu“, si odpovedal Scheel takto: „Postavil do stredu svojho myslenia najpálčivejší problém svojej doby, sociálny problém... Môj osobný názor, názor politika znie takto: pri-najmenej tak dlho, dokiaľ nebudú na svete vyriešené sociálne problémy, bude existovať marxizmus.“

Práve preto, že Marx a marxizmus sú spojené s aktuálnymi otázkami a problémami našej doby, že dávajú na ne prifažlivú a presvedčivú odpoveď, sústredil na seba najväčšiu pozornosť aj na tomto kongrese. Ak sa ich vplyv na XV. svetovom filozofickom kongrese vo Varne vysvetľoval prevahou a aktivitou marxistov a tamojšou spoločenskou kulisou, tak na XVI. kongrese sa nemohli zahaľovať skutočné príčiny tohto vplyvu.

Dialóg medzi marxistickou a nemarxistickou filozofiou bol v prospech marxistickej filozofie a potvrdil jej humanizačno-emanipačné funkcie. Ukázalo sa, že principiálny a z pozície marxizmu-leninizmu dôsledne vedený dialóg s ideovým protivníkom je významnou formou prejavu vedeckej sily marxisticko-leninskej filozofie a humánnej praxe socialistickej spoločnosti. Súčasne je nie bezvýznamnou formou ich ďalšieho skvalitňovania, pretože v otvorenej konfrontácii s argumentmi ideového protivníka sa zdokonaľuje a zvyrazňuje sila marxisticko-leninských ideí a činov. Dialóg je aj cesta, ako v podmienkach súčasného triedne rozdeleného sveta možno nastoľovať a aj riešiť spoločné problémy existencie celého ľudstva a každého človeka. Túto skutočnosť zdôraznil v hodnotení kongresu aj vedúci sovietskej delegácie N. P. Fedosejev, keď povedal: „Keďže jestvujú rôzne svetonázory, niet inej možnosti dosiahnuť vzájomne prijateľný dohovor v otázkach zaujímavých všetkých ľudí ako nepredpojaté stavenie proti sebe odlišných názorov. Dnes existujú všetky podmienky umožňujúce konštruktívno-obsažný dialóg o rozličných problémoch, ktoré nastoľuje spoločenský rozvoj a vedecko-technická revolúcia.“ Od takéhoto dialógu neutekali marxisti, ale predstavitelia buržoáznej filozofie

a myslenia, ktorí neraz dávali prednosť úniku do špecifickej problematiky vedy a filozofie alebo do oblasti nenáročného licitovania s liberálne chápanými ľudskými právami a slobodami, vypočítaného na lacný politický a ideologický efekt. Táto tendencia však na kongrese neprevládla a úsilie niektorých jednotlivcov vyšlo v tomto smere nazmar.

Na kongrese sa zúčastnilo okolo 1500 delegátov zo 60 krajín sveta. Zo socialistických krajín 250 delegátov, z toho bolo 110 delegátov zo ZSSR a 37 z Československa. Z kapitalistických krajín najpočetnejšie zastúpenie mali USA a NSR. Slabšie ako na predošlom kongrese vo Varne boli zastúpené rozvojové krajiny. Zastupovali ich tu len jednotlivci, ktorí majú európske vzdelanie a aj pôsobia v Európe.

Charakter kongresovej témy bol príťažlivý nielen pre filozofov, ale aj pre predstaviteľov rozličných vedných odborov, a to najmä biológie, psychológie, matematiky, fyziky, astronómie atď. Medzi delegátmi zo socialistických krajín boli takí významní filozofi, ako sú zo ZSSR: akademici Fedosejev, Konstantinov, Mitin, členovia-korešpondenti Jovčuk, Ojzerman, Frolov a iní. Medzi delegátmi z ostatných socialistických krajín boli títo známi filozofi: Ganovskí, Polykarov, Gindev z BLR, Buhr, Kosing, Hahn, Hörz, Kröber z NDR, Matrai a Lukáč z MER atď.

Medzi delegátmi z kapitalistických krajín, ktoré veľmi aktívne vystupovali, sme na kongrese stretli mená, ako Ayer, Bunge, Quine, Landgrebe, Ricouer, Stegmüller, Sommerville, Passmore, Gabriel, Becker, Herschová, Klibanski, Mercier a i. Medzi predstaviteľmi vedy boli mená, ako sú akademici Ambarcumjan, Gluškov, Dubinin, Asrafan, Lomov, Gvišiani a iní za ZSSR, Geisler z NDR, Zsentagotai z MLR atď. Zo známych vedcov z kapitalistických krajín sa medzi inými na kongrese zúčastnili nositelia Nobelovej ceny J. Eccles, J. J. C. Smart, M. Eigen, ďalej prezident Svetovej asociácie vedeckých pracovníkov Burhop z Anglicka a iní. Medzi delegátmi z kapitalistických krajín chýbali pôvodne ohlásené známe postavy ako: Popper, Albert, Gadamer, Speeman, Jakobson. Chýbali aj známi predstavitelia ľavicových prúdov ako: Habermas, Böhme, Holz a i.

Československú delegáciu viedol akademik R. Richta. Zo Slovenska sa na kongrese zúčastnilo 11 delegátov.

Hlavná téma kongresu bola rozčlenená na týchto osem pracovných tematických okruhov:

- I. Idea vesmíru.
- II. Požiadavky, ktoré kladie na filozofiu moderná biológia.
- III. Vedecká a nevedecká racionalita.
- IV. Vedomie, mozog a vonkajší svet.
- V. Vedecká zdôvodniteľnosť noriem.
- VI. Ovládnutie vedecko-technického pokroku.
- VII. Úspechy a hranice matematizácie.
- VIII. Súčasná podoba sporu o univerzálie.

K týmto tematickým okruhom sa konalo 43 rokovaní v plenárnych zasadnutiach a sekciách.

K hlavnej kongresovej téme sa konalo v prvý deň kongresu všeplenárne

otváracie zasadnutie. So stručným otváracím prejavom vystúpil a kongres otvoril predseda prípravného výboru A. Diemer. Vo svojom vystúpení zdôraznil: „Zložitost a mnohodimenzionálnosť ľudského bytia v spoločnosti a vo svete vyvoláva množstvo problémov: zmysel a nezmysel, resp. protizmysel, racionalita a iracionalita, zákonitosť a náhoda, konečnosť a nekonečnosť, všeobecné a zvláštne, resp. individuálne, materiálne-fyziologická telesnosť a duchovná osobnosť, sloboda a nutnosť, otázka, či sú materiálnou determináciou (štruktúrou génov alebo niečím podobným) alebo sociálnou nutnosťou podmienené také javy a procesy, ako sú: to, čo je a čo má byť alebo fakticita a hodnoty, resp. normy, subjektívne myslenie vrátane príslušnej logiky, ktorá zahŕňa aj matematiku a objektívna skutočnosť a realita. To sú len niektoré, aj keď najdôležitejšie problémy, ktoré sa vynárajú pred kongresovou tematikou ako najvýznamnejšie... Majú sa riešiť formou interdisciplinárnej spolupráce, to znamená v konkrétnej diskusii s významnými vedcami z takých vedných odborov, ktoré spolupôsobia pri teoretickom riešení týchto problémov.“

Prejav prezidenta FISP-u Sava Ganovského (BLR) bol zameraný na základné filozofické problémy spojené nielen s rozvojom vedy a filozofie, ale aj s bojom za zmiernenie medzinárodného napätia a zachovanie smeru v súčasných spoločenských podmienkach.

So stručným pozdravným prejavom vystúpil starosta mesta Düsseldorf K. Bungert.

S obsiahlejším prejavom na všeplenárnom zasadnutí vystúpil prezident NSR W. Scheel. Proti všetkým zvyklostiam a tradíciám sa po krátkom pozdrave pustil do filozofických úvah o takých problémoch, ako je ideové dedičstvo Marxa a jeho chápanie u „demokratov“ a „marxistov“, ďalej problém chápania pravdy, slobody a ľudských práv u „demokratov“ a „marxistov“, problémy súčasného buržoázneho sveta [otázky spoločenských hodnôt, prázdnota života, generačný problém, terorizmus, alkoholizmus, narkomania atď.], ktoré sú vraj podmienené súčasným vedecko-technickým rozvojom a objavujú sa spolu s ním vo všetkých krajinách. Vyzval filozofov k angažovanej účasti na riešení týchto otázok.

Zástupca generálneho riaditeľa UNESCO A. M. Sinaceur vo svojom pozdravnom prejave sa zamerail na rozbor pozitívneho úsilia UNESCO pri rozvoji vedy i filozofie.

Ako posledný rečník na všeplenárnom zasadnutí vystúpil s „pracovným“ kongresovým prejavom prezident nemeckej filozofickej spoločnosti Herman Lübbe na tému *Veda po osvietenstve*. Vo svojom prejave polemizoval so svetonázorovým významom súčasnej vedy, ktorú možno označiť svetonázorovým a filozofickým nihilizmom. Podľa názoru Lübbeho rozvoj súčasnej vedy, na rozdiel od renesancie, kedy sa veda prebojovala v priamom boji s náboženstvom a nepriaznivými spoločensko-politickými podmienkami, nevyvoláva dnes už spoločenské napätie a svetonázorové problémy. Rozvojom vedy sa vraj zmenšuje svetonázorový rozmer vedy. Ak tento rozmer bol ešte v Koperníkovej teórii základný a táto teória znamenala svetonázorový prevrat, tak v Darwinovej teórii bol už oslabený a v súčasnej vedecko-technickej revolúcii sa veda vraj úplne rozchádza so svetonázorovým aspektom a koniec-koncov aj s filozofiou. Vyznačuje sa vedeckým pluralizmom. Rastie preto aj filozofická neutralita vedy. Pritom Lübbe nediferencuje medzi vedeckým a náboženským

svetonázorom. Základnými legitimnými princípmi a hybnými silami rozvoja vedy sa dnes podľa Lübbeho stali praktické relevancie a „zvedavosť“ (kuriositas). Rozvoj vedy vraj nemôže podliehať plánovaniu a riadeniu. Súčasnú situáciu v duchovnom živote na Západe a najmä v NSR charakterizoval ako reagenciu na vzrastanie radikalizmu (vrátane radikalizmu vedy a filozofie), ktorý vraj vedie ku konzervatizmu. V pozadí jeho prejavu bolo cítiť koncepciu „kritického racionalizmu“ a politického sociálnodemokratického liberalizmu.

Koncepcia svetonázorového a filozofického nihilizmu, neplánovitosti a neriaditeľnosti vedeckého rozvoja je zameraná najmä proti marxisticko-leninskej filozofii ako teoreticko-metodologickému základu súčasnej vedy a priamo spojená s princípom politického a ideového pluralizmu, t. j. s existenciou a „demokratickou“ rovnosťou množstva právd, politických prúdov atď. Ostro je zameraná proti marxisticko-leninskej koncepcii všeobecných zákonitostí spoločenského vývoja, proti dialektike všeobecného, zvláštneho a jednotlivého a konečne proti marxistickému chápaniu objektívnej pravdy, ľudskej slobody a ľudských práv.

S marxisticko-leninskou programovou koncepciou chápania filozofie v systéme svetového názoru vystúpil na kongrese vedúci sovietskej delegácie P. N. Fedosejev. Vo svojej prednáške podal plastický obraz o tom, ako sa s rozvojom revolučne pretvárajúcej funkcie súčasnej vedy rozvíja a prehĺbuje vedecký svetonázor, svetonázorový základ a zároveň rastie jeho význam spolu s rastom významu vedeckej filozofie pre ďalší rozvoj vedy.

Koncepcia prednesená N. P. Fedosejevom bola zásadným slovom marxisticko-leninskej filozofie k celému komplexu otázok svetonázorovej úlohy vedy, ktoré mali na kongrese významnú úlohu. Akademik Fedosejev poukázal na nepravdivosť radu úvah o podstate pravdy a poslaní filozofie v spoločnosti v referátoch buržoázných predstaviteľov. Ukázal tiež na neopodstatnenosť „svetonázorového nihilizmu“ Lübbeho. Zdôraznil, že filozofia má zjednocujúcu funkciu, integruje všetky komponenty svetonázoru do jedného celistvého systému. Tým, že vytvára určitý spôsob videnia sveta, metodológiu pre jeho poznanie a osvojenie, stáva sa základom vedeckého svetonázoru. Orientácia na vedu, na vedeckú racionalitu je nevyhnutným, avšak nie dostačujúcim predpokladom riešenia globálnych problémov súčasnosti. Preto vzťah k vede sa významne podieľa na určení hraníc medzi súčasnými svetonázorovými systémami. Akademik Fedosejev analyzoval význam poznatkov konkrétnych prírodných a spoločenských vied pre formovanie svetonázoru. Povedal, že sa stávajú svetonázorovým prvkom nie automaticky, ale až potom, keď sú zovšeobecnené a osvojené z určitých filozofických a sociálnych pozícií, tiež vtedy, keď vstupujú do praktického konania. Na druhej strane rozvoj samej vedy do značnej miery závisí od sociálnych dôsledkov aplikácie ich poznatkov. Na tejto báze sa upevňuje zväzok filozofie a konkrétnych vied. V ďalšej časti referátu akademik Fedosejev hovoril o interpretácii pojmu pokrok v rôznych svetonázorových systémoch. Rozlišuje smery, ktoré úplne popierajú pokrok, ďalej názory, ktoré síce uznávajú vývoj, ale len evolučne plodný a konečne pragmatický prístup, ktorý sa vo svojej interpretácii pokroku snaží abstrahovať od sociálno-ekonomických a politických vzťahov, od svetonázorovej problematiky. Pokrokové spoločenské sily považujú pokrok, politické a sociálno-ekonomické zmeny za hlavnú náplň ľudských dejín. Marxisti zdôrazňujú nevyhnutnosť komplexného prístupu k hodnoteniu

pokroku, ktorého základným kritériom je blaho človeka. Fedosejev hovoril aj o vzťahu svetonázoru a politiky. Reakčná konzervatívna politika potrebuje konzervatívny svetonázor, ktorý sa spoluzúčastňuje na formovaní antihumánnej politiky. Pokroková politika má zdôvodnenie vo vedeckom svetonázore, ktorého hlavnými črtami sú objektívnosť, realizmus, revolučná kritickosť a humanizmus. Takým svetovým názorom je marxizmus. Jeho predstavitelia sú za konštruktívny dialóg s tými zástancami nemarxistických koncepcií, ktorým leží na srdci osud ľudstva. A to sa stáva reálnou možnosťou v dôsledku uvoľňovania medzinárodného napätia, ktoré je hlavnou tendenciou, úlohou i potrebou našej doby.

Kongresová téma i všeplenárne zasadnutie potvrdili aktuálnosť svetonázorovej problematiky v rozvoji vedy. Ukázali význam a vážnosť svetonázorovej orientácie pri hľadaní koncepcie systémovej odpovede na základné otázky dnešného spoločenského rozvoja a vedeckého poznania v súčasných podmienkach urýchľovaného a komplikovaného vedecko-technického a spoločenského pokroku. Toto potvrdilo známu marxistickú pravdu, že vedecko-humánny svetonázor a vedu nemožno stavať proti sebe, pretože sa dialekticky podmieňujú. Proti sebe stojí len nevedecký svetonázor a veda. Len nevedecký svetonázor predstavuje súhrn metafyzických problémov bez vedeckého obsahu. To však Lübbe a s ním zhodne zmýšľajúci filozofi a vedci nepochopili. Ich útok proti svetonázorovému rozmeru vedy je oprávnený len potiaľ, pokiaľ ide o prekonanie kontrapozície medzi vedou a nevedeckým svetonázorom. Nie je však oprávnený voči vedeckému svetonázoru a menovite nie voči marxisticko-leninskému svetonázorovému základu vedy.

Ku každej tematickej problematike sa na kongrese konalo plenárne zasadnutie a niekoľko zasadnutí sekcií. Viedli ich predsedníctvom FISP-u vopred určení predsedovia, ktorí rokovanie uviedli úvodným slovom. Referáty v sekciách boli ešte pred kongresom dané k dispozícii v rozsahu osem strojom písaných strán. Referáty z plenárnych zasadnutí neboli pred kongresom k dispozícii.

Okrem plenárnych zasadnutí a rokovaní v sekciách boli i tradičné formy kongresového rokovania, a to: kolokviá, prednášky, zasadnutia rozličných filozofických spoločností, rôzne stretnutia atď. Novou formou kongresového rokovania boli tzv. poster session, ktoré umožnili priamu a živú diskusiu v menšom kruhu záujemcov o nastolenú problematiku. Referent napísal na plagát päť stručných téz z určitej problematiky, ktoré v priamej polemike so záujemcami hlbšie zdôvodňoval a obhajoval. K určitej problematike so svojimi tézami vystupovali spravidla v jednej skupine traja-štyria referenti, ktorí aj medzi sebou živo diskutovali. Je to rozhodne perspektívna forma napriek tomu, že je dosť handicapovaná jazykovými bariérami.

V rámci poster-session vystupovali aj viacerí československí delegáti (J. Otáhalová-Popelová, J. Zelený, J. Cíger, J. Filípec — L. Hrzal, K. Berka, J. Netopilík).

Cez veľkú a pestrú paletu jednotlivých tém, ktoré boli predmetom pozornosti v rozličných formách kongresových rokovaní, sa ako červená niť vinuli najmä tri problémy, ktoré pri hodnotení kongresu vyzdvihol aj akademik Richta.

1. Aký vzťah má súčasná veda k utváraní svetonázoru a ako ovplyvňuje svetonázor vedu?

2. Aká je súvislosť medzi racionálnym vedeckým poznaním a princípmi, normami a hodnotami ľudského konania?

3. Kto, ako a akým cieľom riadi cesty rozvoja súčasnej vedy a vedecko-technického rozvoja?

Tieto otázky sú organicky spojené so základnými problémami života a konania človeka v súčasnom rozvoji a v budúcnosti ľudskej spoločnosti.

Pri riešení týchto otázok sa v rámci súčasnej buržoáznej filozofie aktivizovali najmä tieto hlavné prúdy:

1. Predstavitelia analytickej filozofie (na čele s Ayerom a Quine). K tomuto prúdu sa pridávala i vzrastajúca skupina štrukturalisticko-semiotického zamerania (na čele s Jakobsonom — aj keď sa osobne na kongrese napriek prihláške nezúčastnil) i skupina mladej „štruktúrnej fenomenológie“.

2. Počtom a vplyvom vzrastajúci predstavitelia fenomenológie, ktorí stále viac akcentujú konkrétnu aplikáciu fenomenológie. Tento filozofický prúd má inštitucionálne základne nielen v Európe, ale aj v Afrike a najmä v Japonsku. Potvrdili to vystúpenia delegátov na schôdzach rozličných fenomenologických spoločností, ktoré sa konali počas kongresu.

3. Silne bol na kongrese zastúpený prúd kritického racionalizmu (na čele s K. Popperom, ale aj také varianty kritického racionalizmu, ako reprezentuje Kuhn, Lakatoš a i.).

4. Až na štvrté miesto možno zaradiť kresťanskú katolícku a protestantskú filozofickú líniu. Najaktívnejší boli predstavitelia známej Paulus-Gesellschaft. Aktivizovali sa však aj ázijskí kresťanskí filozofi.

Pokiaľ ide o európsku a menovite o západonemeckú buržoáznu filozofiu, prejavuje sa tu silnejší vplyv anglosaského typu myslenia (analytická filozofia, kritický racionalizmus, rozličné formy neopozitivismu). Tradičná teoreticko-dialektická filozofia sa rozvíja viac u marxistov. Trend „amerikanizácie“ sa prejavil aj v určitom ústupe nemčiny pred angličtinou ako rokovacou rečou. Tento trend bude pravdepodobne rásť. Z toho sa musia vyvodiť príslušné závery pre prípravu našej delegácie na budúci kongres.

Významnou formou kongresového rokovania boli kolokviá. Konali sa na tieto témy:

I. Tvorivosť a veda. (Na tomto kolokviu vystúpil aj J. Zelený.)

II. Kolokvium Nemeckej fenomenologickej spoločnosti.

III. Tvorivosť vo filozofii.

IV. Veda a spoločnosť. (Na tomto kolokviu vystúpil aj R. Richta.)

V. Veda a ostatné oblasti.

VI. Veda a mier.

Veľkú pozornosť a záujem delegátov upútalo najmä posledné kolokvium organizované poslednými prezidentami FISP-u prof. Gabrielom a akademikom Ganovskim. Takmer všetci rečníci sa vyslovili za zmiernenie medzinárodného napätia a medzinárodnú spoluprácu a mierové spolužitie. Odsúdili výrobu neutrónovej bomby (v tomto smere predovšetkým ostro vystupoval predseda Svetovej federácie vedeckých pracovníkov Burhop). Na záver sa skoro všetkými hlasmi (okrem dvoch hlasov) prijala veľmi pokroková rezolúcia.

Významnou formou kongresových rokovaní boli aj zasadania rozličných filozofických spoločností a komisií. Veľkú pozornosť a záujem vzbudilo najmä spoločné zasadnutie Americkej spoločnosti pre štúdium marxizmu (predseda Sommerville) a známej Paulus-Gesellschaft (predseda E. Kellner). Uskutočnil

sa tu veľmi zaujímavý a podnetný dialóg medzi marxistami a kresťanmi. Veľkú aktivitu tu vyvinul Sommerville a najmä známy západonemecký marxistický filozof Steigerwald.

Funkčnou formou kongresového rokovania boli aj verejné prednášky. Veľký záujem vzbudila najmä prednáška vedúceho sovietskej delegácie akademika Fedosejeva na tému *Filozofia v svetonázorovom systéme* a prednáška A. Ayera na tému *Analytická filozofia*. S verejnou prednáškou na tému *Odkiaľ čerpá veda svoj zmysel* vystúpila aj J. Herschová (Švajčiarsko). Okrem nich prednášal aj brazílsky delegát na tému *Rozmanitosť kultúr a chápanie sveta*.

Počas kongresu sa konalo aj generálne zhromaždenie Medzinárodnej federácie filozofických spoločností (FISP-u), na ktorom nás zastupoval Ruml. Na tomto zhromaždení boli aj doplňujúce voľby do riadiaceho výboru FISP-u.

Podľa vžitej tradície bol za prezidenta FISP-u na budúce funkčné obdobie zvolený A. Diemer z NSR ako predstaviteľ hostiteľskej krajiny XVI. svetového filozofického kongresu.

Kongres ukončil záverečným prejavom novozvolený predseda FISP-u A. Diemer. Hovoril na tému *Filozofia a aktuálna situácia vo svete*. Vo všeobecnom chápaní filozofie rozlišoval tri prístupy: ľudsko-dejinný, sociologický, ktorý je vraj filozofii externý a nakoniec prístup filozoficko-interný. Zdôrazňoval kvalitatívny rozdiel medzi filozofiou a vedou. Miesto filozofie je vraj medzi dogmatickou ideológiou a vedou. Úlohou filozofie vraj nemôže byť účasť na praktickej premene sveta a služba spoločnosti. Filozofia nemôže byť determinovaná spoločnosťou a praxou jej premeny. Je údajne autonómna a nezávislá od spoločnosti. Má svoje vlastné dejiny a cieľ sama v sebe. Preto je aj sudcom seba samej i arbitrom vo filozofických sporoch. Podľa tejto koncepcie, akonáhle sa filozofia zapája do praktickej premeny spoločnosti a sveta, prestáva byť skutočnou filozofiou a stáva sa nástrojom materiálneho násilia. Nemusíme zdôrazňovať, že zdanlivá nestrannosť a spoločensko-praktická neangažovanosť filozofie slúži len na zakrytie skutočnej buržoáznej straníckosti a angažovanosti pri obhajobe a uplatňovaní záujmov buržoáznej spoločenskej praxe. U Diemera išlo o koncepčné chápanie filozofie v zmysle „amerikanizácie“ i v zmysle svetonázorového nihilizmu. Zo sociálneho a ideologického aspektu ide o stanovisko konzervatívneho krídla západonemeckej filozofie.

Aj keď nie sú k dispozícii všetky kongresové materiály, možno povedať, že XVI. svetový filozofický kongres bol významnou udalosťou vo svetovej i našej československej filozofii. Nastolovali a riešili sa na ňom závažné filozofické i spoločensko-praktické otázky. Prirodzene, že na kongrese takmer pri každej otázke dochádzalo k otvorenému zásadnému dialógu, v ktorom sa formulovali dve zásadne protikladné stanoviská, reflektujúce dve rozličné spoločensko-politické reality a dejinné tendencie. Marxisticko-leninská orientácia potvrdila svoj vzrastajúci vplyv a perspektívu nielen pri riešení špecifických otázok filozofie a vedy, ale aj pri riešení zásadných a kľúčových problémov našej doby. Marxistickí filozofi zdôvodnili a obhájili koncepciu, podľa ktorej je filozofia špecifickou formou rozvíjania vedeckej pravdy, odhaľovaním jej filozoficko-ľudského zmyslu a zároveň významnou zložkou spo-

ločenskej revolučnej praxe a nezastupiteľným prostriedkom progresívneho a humánneho pretvárania sveta. Nemôže byť preto izolovaná od spoločenskej praxe, ideologicky neutrálna a politicky indiferentná. Marxisti aj na kongrese dokázali, že sú za konštruktívny principiálny dialóg so všetkými predstaviteľmi nemarxistických filozofií a spoločenských teórií, ktorým záleží na osude ľudstva, ktorí sa usilujú o taký rozvoj filozofie, vedy a techniky, ktorý slúži záujmom človeka, spoločnosti, mieru a pokroku.

Pokiaľ ide o účasť a aktivitu našej 37-člennej delegácie na XVI. svetovom filozofickom kongrese, možno povedať, že to ako celok bola delegácia dobre pripravená, kvalifikovaná a aktívna. Jej delegáti predniesli trinásť referátov: päť na sekciiach (Richta, Berka, Brožík, Mužík, Šíma), tri na kolokviách (Richta, Zelený) a päť na poster-session (Zelený, Cíger, Netopilík, Filipec—Hrzal, Otahalová-Popelová). Zasiahli viac ako päťdesiatkrát do diskusie. Nebolo významnejšej kongresovej akcie, pri ktorej by niekto z našej delegácie nebol aktívne zasahoval, alebo aspoň akciu sledoval. Naši delegáti využívali každú príležitosť k tomu, aby zdôrazňovali, obhajovali a uplatňovali marxisticko-leninské stanovisko pri nastolených a prerokovávaných otázkach. Možno povedať, že ich vystúpenia v porovnaní s predošlými kongresmi boli hlbšie, fundovanejšie a zásadnejšie. To svedčí o rozvoji filozofického myslenia v Československu a o rozmachu tvorivej aktivity československého filozofického frontu. Nie náhodou bola činnosť československej delegácie kladne hodnotená aj inými delegáciami, najmä zo socialistických krajín.

Pôjde o to, aby sa zvýšená filozofická aktivita, vyvolaná XVI. filozofickým kongresom, preniesla na celý československý filozofický front a aby kongresové materiály boli sprístupnené všetkým našim filozofom a stali sa podnetom pre ďalší tvorivý rozvoj našej filozofie a skvalitnenie celej našej práce, aby náš vklad do budúceho svetového filozofického kongresu, ktorý bude r. 1983 v Grécku, bol ešte kvalitnejší.

Rudolf Šíma